

СПІЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглядаються спільні тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу. Визначаючи тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС, автор зупиняється на розгляді соціально-економічних передумов її розвитку. Порівняльний аналіз різних джерел дозволяє виявити загальні для країн ЄС тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі та їх специфічні прояви.

Ключові слова: професійна підготовка, порівняльний аналіз, загальні тенденції.

В статье рассматриваются общие тенденции профессиональной подготовки специалистов аграрной отрасли в странах Европейского Союза. Определены ее основные тенденции. Определяя тенденции профессиональной подготовки специалистов аграрной отрасли, автор рассматривает социально-экономические предпосылки ее развития. Сравнительный анализ различных источников дает основание определить общие для стран ЕС тенденции профессиональной подготовки специалистов аграрной отрасли и их особые проявления.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, сравнительный анализ, общие тенденции.

The article deals with main trends of vocational training of specialists for agrarian brunch in the EU countries. It is determined its basic trends. Determining trends of vocational training of specialists for agrarian brunch the author is examining social and economical grounds of its developing. Comparative analysis of different courses gives the basis to determine common tendency for vocational training of specialists for agrarian brunch in the EU countries.

Key words: vocational training, comparative analysis, common trends.

Вступ. Аграрна галузь виробництва залишається однією з основних системоутворюючих складових життєдіяльності України. Ефективність функціонування аграрної галузі виробництва визначається готовністю фахівців усіх рівнів до професійної діяльності в сучасних умовах. Це вимагає застосування у сфері професійної підготовки фахівців аграрної галузі нових, інноваційних технологій і методів навчання та перенавчання, розширення знань на наукових засадах з урахуванням концепції освіти впродовж життя в ланці неперервної професійної освіти.

Актуальність дослідження проблеми розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу зумовлена як динамікою соціального і науково-технічного прогресу, змінами в змісті і характері праці та суспільної діяльності людей, так і запитамі ринку праці, головним з яких є компетентність і професіоналізм фахівця. Актуальність і перспективність дослідження професійної підготовки фахівців

аграрної галузі в країнах ЄС як явища зумовлюється також високими темпами соціально-економічного розвитку країн ЄС; розвитком аграрної галузі виробництва; структурними змінами у сфері зайнятості; процесами глобалізації; міжнародним співробітництвом та інтеграцією України в європейський освітній простір; приєднанням України до Болонського, Копенгагенського процесів; розвитком інформаційних технологій; розбудовою громадянського суспільства; створення навчального середовища для сільської групи населення; створення умов для отримання освіти за допомогою дистанційних форм навчання. Можливість використання позитивних здобутків цих країн допомагає виявити тенденції розвитку професійної підготовки фахівців і визначити прогностичні напрями її розвитку в Україні.

Соціально-економічні трансформації в нашій країні привели до потреби в модернізації професійної підготовки фахівців аграрної галузі, що відповідали б актуальним вимогам як професійної,

так і суспільної діяльності. Ось чому на рубежі століть виникло усвідомлення того, що професійній підготовці фахівців аграрної галузі потрібна концептуалізація. Адже не дивлячись на існування ряду парадигм освіти та професійної підготовки фахівців, професійна підготовка фахівців аграрної галузі в країнах ЄС не стала предметом спеціального осмислення.

Звернення до досвіду країн ЄС зумовлено причинами, серед яких головними є такі:

- активізація контактів у країнах Європейського Союзу та його сусідами у сфері освітньої політики;
- вплив освітньої політики розвинених країн на освітні програми східноєвропейських країн;
- орієнтація України на освітні програми країн Європейського Союзу;
- модернізація системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі.

Основними завданнями дослідження проблеми є здійснення аналізу наукової літератури щодо професійної підготовки фахівців аграрної галузі країн ЄС і визначенні загальних тенденцій у цій сфері.

Аналіз досліджень і публікацій В. П. Андрущенко, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя, В. О. Кудіна, М. В. Кузьміна, Ф. Г. Кумбса, В. С. Лутая, А. Ж. Марковича, М. І. Михальченка, Гофрона Анджея з проблеми професійної підготовки фахівців аграрної галузі свідчить про закладення філософських засад сучасних європейських освітніх концепцій.

Наукові положення і висновки, що характеризують розвиток професійної підготовки фахівців аграрної галузі заклали наукові праці видатних діячів науки, керівників освіти, представники вітчизняної суспільної і педагогічної думки. Серед них: С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоева та ін. Неперервна професійна освіта розглядалась у роботах С. І. Архангельського, Ю. К. Бабанського, І. Д. Бежа, І. А. Зязюна, В. І. Лугового, Н. Г. Ничкало, П. І. Підкасистого, В. В. Рибалка, О. Я. Савченко, С. О. Сисоевої, Я. В. Цехмістера та ін. Дослідженню проблем університетської освіти присвітили свої наукові праці О. В. Глузман, О. П. Мещанінов.

Визначення шляхів формування світового освітнього простору знайшло відображення в працях Б. Л. Вульфсон, С. І. Змейової, З. О. Малькова, Л. П. Пуховської. Проблеми модернізації професійної підготовки фахівців в країнах Європейського Союзу були у центрі уваги досліджень Н. М. Бідюк, О. А. Бочарової, Л. М. Ляшенко. Дисертаційні дослідження проблеми модернізації вищої освіти в країнах Європейського Союзу здійснили О. А. Бочарова, П. В. Кряжев, О. В. Матвієнко, В. В. Олійник.

Тенденціям розвитку цілей освіти в розвинених країнах світу та Україні присвятив своє дослідження А. Г. Кирда [2].

Проблеми професійної освіти в країнах Східної Європи розглядав Т. М. Десятов [1]. Реформуванню професійної освіти у Фінляндії присвятила своє дослідження Л. М. Ляшенко [3].

Тенденції розвитку вищої освіти в країнах Західної Європи та України були висвітлені в дослідженні Г. Г. Поберезької [4].

Звертає на себе увагу робота Т. В. Фінікова, в якій проаналізовано світові тенденції сучасної вищої освіти [5] та їх вплив на систему освіти України.

Наукові основи наступності в системі безперервної професійної сільськогосподарської освіти розглядалися в працях А. В. Каплун, П. М. Олійника. Систему ступеневої підготовки фахівців з механізації сільського господарства досліджував В. М. Манько. Проблему підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності розглядав у своїх працях В. І. Свистун. Вирішенню проблеми організації самостійної роботи студентів агроінженерних спеціальностей присвятив свої роботи І. М. Бендера. На рівні дисертаційних досліджень проблему професійної підготовки фахівців вирішували А. Г. Андрущак, Н. М. Бідюк.

Варті уваги дисертаційні дослідження з економіки Г. П. Педченка щодо адаптації аграрних ВНЗ до підготовки спеціалістів сільського господарства у ринкових умовах; С. О. Маруняк щодо впливу глобалізації на розвиток регіонів України.

Постановка проблеми.

Дослідження розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС [6] дає підстави визначити чинники, які зумовлюють функціонування професійної підготовки фахівців аграрної галузі. Ними є: соціально-економічні та науково-технічні перетворення в країнах ЄС; загальноєвропейські тенденції розвитку системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі, їх глобалізація та інтернаціоналізація; розвинуте соціальне партнерство в розробці стратегії реформування професійної підготовки фахівців аграрної галузі; співвідношення національних культурних цінностей зі світовими загально цивілізаційними надбаннями людства. Вивчення досвіду європейської системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі свідчить про те, що вона дає можливість оперативної і кваліфіковано здійснювати перебудову структури, форм і методів навчальної, дослідної, виховної роботи в закладах професійної підготовки фахівців аграрної галузі [6].

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу базується на принципах співпраці між країнами. Міжнародна діяльність має на меті:

- удосконалення системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі;
- розвиток європейського виміру професійної підготовки фахівців;
- пропаганду обміну студентів закладів аграрної освіти;
- визнання в навчальних закладах дипломів і періодів навчання;
- розвиток співпраці між навчальними закладами;
- пропаганду навчання впродовж життя.

Усвідомлюючи роль міжнародної співпраці та необхідність широкої інтеграції в європейський

освітній простір, держави зазначеному напрямку діяльності приділяють особливу увагу. Здійснено комплекс заходів, що забезпечило стабільне просування системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі до інтегрованого міжнародного освітнього простору. Головним пріоритетом реформи при втілення усіх принципів є якісна еволюція національної системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі задля вдосконалення професійної підготовки фахівців аграрної галузі та розвитку партнерства з європейським співтовариством [7].

Разом з тим для розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС характерні певні *суперечності* між: соціальним замовленням суспільства на майбутнього фахівця аграрної галузі, який відповідає європейським вимогам і станом системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС; між соціально-економічними умовами життя, наростанням у ньому кризових явищ і дезорієнтацією в цих умовах молоді та дорослих людей, їх можливостями адаптуватися до нових життєвих ситуацій; зростанням потреби в розбудові системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі та недостатністю уваги до цієї сфери на державному, регіональному і локальному рівнях; державним і суспільним регулюванням розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі; реалізацією законодавчих актів про освіту та відсутністю правової бази щодо розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі в окремих країнах ЄС; упровадженням цільових програм, проєктів, грантів із залученням зарубіжних інвестицій і відсутністю прозорого інформування студентів і науковців про можливості участі в них; механізмами фінансування та кредитування професійної підготовки фахівців аграрної галузі; організацією навчання майбутніх фахівців аграрної галузі та можливістю підвищення професійного рівня після отримання диплома та розширення знань; потребами педагогічної науки та практики щодо врахування зарубіжного досвіду організації професійної підготовки фахівців аграрної галузі і недостатнім його осмисленням та узагальненням у вітчизняній і зарубіжній педагогічній науці. Вирішення наведених суперечностей потребує переосмислення мети, змісту та завдань професійної підготовки фахівців аграрної галузі, яка набула б конкурентоспроможності на сучасному ринку праці та забезпечувала соціальний захист людини в умовах швидкоплинного світу.

Соціальна роль професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС виявляється в сприянні розвитку суспільства, сільських регіонів й одночасно розвитку та соціальному захисті особистості.

Проблема модернізації професійної підготовки фахівців викликала зміни в державній політиці законодавчого забезпечення комплексу завдань, спрямованих на підвищення кваліфікації фахівців аграрної галузі, удосконалення структури виробничого потенціалу, створення належних організаційних, дидактичних і матеріальних умов для професійного зростання майбутніх фахівців.

Отже, завданням XXI століття, яке стоїть перед професійною підготовкою фахівців аграрної галузі країн ЄС є перехід:

- від виробництва до продуктивності;
- від потреб сьогодення до довгострокового сталого розвитку;
- від дисциплінарного до міждисциплінарного викладання та наукових досліджень;
- від ієрархічної організації до розвитку сільських регіонів.

На рівні *політики урядів* пропонується:

- сприяти розвитку закладів освіти, які є відкритою та гнучкою системою, для ефективної адаптації до змін навколишнього середовища.
- чітко визначити загальну сільськогосподарську політику та її пріоритети, в яких визначається роль сільськогосподарської освіти та професійної підготовки фахівців;
- здійснити інвентаризацію та оцінку освітніх закладів із метою раціоналізації системи географічного розташування закладів на національному та регіональному рівнях.

На рівні *міжнародного співробітництва* рекомендується:

- покращити на регіональному рівні структурування, координацію та раціоналізацію міжнародного співробітництва;
- розширити горизонтальне міжнародне співробітництво між країнами ЄС через міжвідомчі угоди, угоди між закладами освіти та обмін студентами, викладачами, ученими;
- підтримувати та розвивати зв'язки між країнами Західної Європи (промислово розвинуті) та країнами з перехідною (від централізованої планової до ринкової економіки) економікою (країни Східної Європи);
- розвивати співробітництво між міжнародними організаціями та закладами професійної підготовки фахівців аграрної галузі.

На рівні *навчальних закладів сільськогосподарського профілю* рекомендується:

- розробити гнучкі методи набору студентів із метою залучення сільської молоді, особливо жінок, до навчання в заклади сільськогосподарської освіти;
- покращити методи набору персоналу до початку роботи і підвищення кваліфікації на всіх рівнях;
- створити умови для можливості покращення кар'єрних перспектив та професійного визнання;
- налагодити більш тісні зв'язки між закладами освіти й службами зайнятості з метою задоволення реальних потреб регіону або країни через адаптацію навчальних програм і методів викладання для задоволення цих потреб;
- здійснити оновлення навчальних програм і ввести нові предмети;
- розробити закладами сільськогосподарської освіти методів навчання, адаптованих до потреб різних цільових груп населення. Дані методи повинні включати в собі неперервну освіту, модульні курси, дистанційне навчання та неформальні методи освіти;

- впровадити в сільськогосподарську освіту педагогічні дисципліни;
- удосконалити зв'язки між освітою, науковими дослідженнями та продовженням (розширенням) освіти;
- покращити фінансову, адміністративну та освітню автономію закладів сільськогосподарської освіти.

Проблеми, принципи, рекомендації, представлені різними «круглими столами», а також зауваження та висновки експертів щодо сільськогосподарської освіти та професійної підготовки фахівців у країнах Європейського Союзу можна узагальнити як Хартію ФАО сільськогосподарської освіти та професійної підготовки. Основними її принципами є:

- сприяння програмам сільськогосподарської освіти, які зорієнтовані на задоволення реальних потреб громад регіонів і країн;
- сприяння професійній підготовці кадрів аграрної галузі, направленої на задоволення потреб приватного сектора та підготовці студентів до підприємницької діяльності;
- надання підтримки в сприянні заключення угод про співробітництво на міжвузівському та міжнародному рівнях, особливо у сфері обміну викладачами, студентами, інформацією, досвідом.

Для сприяння розвитку професійно-технічної освіти та професійної підготовки фахівців аграрної галузі передбачається вжити ряд організаційно-педагогічних заходів:

- орієнтувати професійно-технічну підготовку (розробку програм, структур і методів навчання) на місцеві проблеми малих і середніх фермерських господарств, які здійснюють свою діяльність у тісному співробітництві з сільською громадою;
- сприяти розвитку освіти шляхом використання державних ресурсів, а також ресурсів приватних осіб, консультантів, учених, фермерів та ін;
- сприяти наданням можливостей викладачам та інструкторам у підвищенні кваліфікації;
- заохочувати організацію інтегрованої модульної системи освіти, яка дозволить здійснювати обмін студентами закладами до вузівської підготовки.

Завдання, що стоять перед вищою сільськогосподарською освітою, включають у собі аналогічні принципи, які стосуються довузівської освіти: адаптація початкових програм до місцевих потреб зайнятості; інтеграцію або співробітництво з науково-дослідними установами для розповсюдження знань; використання ресурсів приватного бізнесу для професійної сфери; між предметні зв'язки.

Наявність широкого спектру курсів і модулів, міжвідомчих угод для обміну інформації з наукових, технічних і педагогічних питань, обмін викладачами та студентами, використання інтерактивних методів навчання відкриває для студентів шлях до неперервної освіти.

Результати досліджень.

Розглядаючи проблему професійної підготовки фахівців у країнах Східної Європи, слід зазначити,

що більшість нових країн – членів ЄС усе ще далекі від «технологічних лідерів» і слід докласти зусилля для підвищення їх рівня фахівців.

Система професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Східної Європи потребує адекватних ресурсів, оскільки, по-перше, вона готує фахівців для «економіки знань», по-друге, дуже сильний і великий сегмент населення, який пов'язаний із сільськогосподарською галуззю. Виходячи з цього, постала потреба в об'єднанні спільних зусиль як урядів, так і приватних осіб, приватних фондів для поглиблення роботи в напрямку розвитку системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі.

Інвестування в систему професійної підготовки фахівців аграрної галузі, як складової всієї системи професійної підготовки, гостро стоїть на порядку денному у всіх країнах, які вступили до Європейського Союзу після розпаду соціалістичної системи – країни Східної Європи. Лісабонська стратегія, виражаючи мету Європейського Союзу стати найбільш динамічною «економікою знань» у світі через освіту впродовж життя, Болонський, Копенгагенський процеси і які також знайшли відображення в Маастріхтській Конференції та Коміюнке.

Аналіз міжнародного законодавства щодо розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС підтверджує уважливість цієї проблеми для країн європейського регіону.

Кожна країна Європейського Союзу має свою власну національну політику щодо системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі. Водночас держави – члени ЄС ураховують загальні тенденції щодо розвитку системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі.

Висновки.

Проведене дослідження доводить, що існують загальні тенденції для всіх країн ЄС. Основними є такі:

- зменшення кількості бажаючих отримати професійну освіту;
- професіоналізація вищої освіти;
- стрімкий ріст кількості студентів університетів;
- надання широкого спектра сільськогосподарських спеціальностей;
- поява в країнах ЄС нових, нетрадиційних форм професійної підготовки фахівців аграрної галузі: післядипломна освіта, дистанційне навчання, університети третього віку, бізнесу школи, внутрішньо фірмове навчання, служби дорадництва тощо;
- поява нових спеціальностей, що відповідають сучасним потребам галузі (у тому числі для органічного сільського господарства);
- встановлення міжнародних зв'язків і участь у міжнародних програмах;
- розвиток дистанційної освіти для аграрної галузі та сільського розвитку;
- розповсюдження процесу інтернаціоналізації;
- міжнародне співробітництво в галузі вищої сільськогосподарської освіти;
- професійна підготовка фахівців для органічного сільського господарства (органічне сільське

господарство потребують фахівців із середнім або вищим рівнем освіти);

– формування спільної політики в професійній підготовці фахівців аграрної галузі;

– співробітництво між різними органами: університетами, дослідними інститутами, дослідними станціями та розповсюдження інформації про органічне сільське господарство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Десятов Т. М. Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина XX століття) : автореф. дис. ...доктора пед. наук. / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2006. – 35 с.
2. Кирда А. Г. Тенденції розвитку цілей освіти в розвинених країнах світу і Україні (друга половина XX століття) : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / А. Г. Кирда; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 26 с.
3. Ляшенко Л. М. Реформування професійної освіти у Фінляндії в умовах глобалізаційних процесів : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. М. Ляшенко; АПН України. Ін-т вищої освіти. – К., 2003. – 20 с.
4. Поберезька Г. Г. Тенденції розвитку вищої освіти у країнах Західної Європи та Україні : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01 [Електронний ресурс] / Г. Г. Поберезька; АПН України. Ін-т вищ. освіти. – К., 2005. – 22 с.
5. Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т. В. Фініков. – К. : Таксон, 2002. – 176 с. С. 3.
6. Papadaki-Klavdianou A., Menkisoglou-Spiroudi O, Tsakiridou E. Quality of agricultural products and protection of the environment: training, knowledge dissemination and certification // Synthesis report of a study in five European countries. Cedefop Referencereseries; 38, Luxembourg : Official Publication of the European Communities, 2003.
7. Сисоєва С. О. Неперервна професійна освіта у документах Європейського Союзу / С. О. Сисоєва, С. Г. Заскалета. Видання друге, доповнене та виправлене. – Миколаїв : Видавництво КП «Миколаївська обласна друкарня», 2009. – 479 с.

Рецензенти: **Мещанінов О. П.** – д.пед.н., проф.;
Гришкова Р. О. – д.пед.н., проф.

© Заскалета С. Г., 2012

Дата надходження статті до редколегії 13.05.2012 р.

ЗАСКАЛЕТА Світлана Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Миколаївського державного аграрного університету, м. Миколаїв, Україна.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка фахівців у країнах Європейського Союзу та Україні.